

Motyw drogi, wędrówki i pielgrzymowania w teksthach kultury. Omów zagadnienie, odwołując się do dzieła Rafała Olbińskiego *Projekt scenografii do opery Rossiniego „Podróż do Reims”* oraz wybranych utworów literackich.

Rafał Olbiński

Projekt scenografii do opery Rossiniego *Podróż do Reims*

www.polscy-malarze.pl

Egzamin maturalny

**Kod do zadania
w wersji elektronicznej**

+

Jak artyści ukazują władzę? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Zdzisława Majrowskiego *Utracona władza* oraz wybranych utworów literackich.

Zdzisław Majrowski

Utracona władza

www.tadeo-art.pl

5

W w jaki sposób twórcy w swoich dziełach budują nastroj? Omów zagadnienie, odwołując się do fragmentu *Dziadów cz. II* Adama Mickiewicza oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

Dziady cz. II

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

GUŚLARZ

Zamknijcie drzwi od kaplicy
I stańcie dokoła truny;
Żadnej lampy, żadnej świecy,
W oknach zawieście całuny.
Niech księżyca jasność blada
Szczelinami tu nie wpada.
Tylko żwawo, tylko śmiało.

STARZEC

Jak kazaleś, tak się stało.

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

GUŚLARZ

Czysccowe duszczki!
W jakiejkolwiek świata stronie:
Czyli która w smole płonie,
Czyli marznie na dnie rzeczkę,
Czyli dla dotkliwszej kary
W surowym wszczepiona drewnie,
Gdy ją w piecu gryzą żary,
I piszczy, i płacze rzewnie;
Każda spieszcie do gromady!
Gromada niech się tu zbierze!
Oto obchodzimy Dziady!
Zstępujcie w święty przybytek;
Jest jałmuźna, są pacierze,
I jedzenie, i napitek.

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

Adam Mickiewicz, *Dziady*, Warszawa 1998.

Czym dla człowieka może być samotność? Omów zagadnienie, odwołując się do utworu Adama Mickiewicza *Do samotności* oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

Do samotności

Samotności! do ciebie biegnę jak do wody
Z codziennych życia upałów;
Z jakąż rozkoszą padam w jasne, czyste chłody
Twych niezgłębionych kryształów.

Nurzam się i wybijam w myślach nad myślami,
Igram z nimi jak z falami:
Aż ostygły, znużony, złożę moje zwłoki –
Choć na chwilę – w sen głęboki.

Tyś mój żywioł: ach, za coż te jasnych wód szyby
Studzą mi serce, zmysły zaciemniają mrokiem,
I za coż znowu muszę, na kształt ptaka-ryby,
Wyrywać się w powietrzu słońca szukać okien?

I bez oddechu w górze, bez ciepła na dole,
Równie jestem wveniem w obuim żywiole

T W jaki sposób artyści ukazują rodzinę? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Eugenio Zampighiego *Morning Stories*¹ oraz wybranych utworów literackich.

Eugenio Zampighi

Morning Stories

www.rehs.com

¹ Morning Stories (ang.) – Poranne historie.

Jaką postawę człowieka wobec życia proponują twórcy w swoich dziełach?
Odpowiedz, odwołując się do wiersza Leopolda Staffa *Przedśpiew* oraz wybranych tekstuów kultury.

Leopold Staff

Przedśpiew

Czciciel gwiazd i mądrości, miłośnik ogrodów,
Wyznawca snów i piękna i uczestnik godów,
Na które swych wybrańców sprasza sztuka boska:
Znam gorycz i zawody, wiem, co ból i troska,
Złuda miłości, zwątpień mrok, tęsknot rozbicia,
A jednak śpiewać będę wam pochwałę życia –
Bo żyłem długo w górach i mieszkałem w lasach.
Pamięcią swe dni chmurne i dni w słońca krasach
Przechodzę, jakby jakieś wielkie, dziwne miasta,
Z myślą ciężką, jak z dzbanem na głowie niewiasta,
A dzban wino ukrywa i łzy w swojej cieśni.
Kochałem i wiem teraz, skąd się rodzą pieśni;
Widziałem konających w nadzieję otusze
I kobiety przy studniach brzemienne, jak grusze;
Szędlem przez pola żniwne i mogilne kopce,
Żyłem i z rzeczy ludzkich nic nie jest mi obce.
Przeto myśli me, które stoją przy mnie w radzie,
Choć smutne, są pogodne jako starcy w sadzie.
I uczę miłowania, radości w uśmiechu,
W lach widzieć słodycz smutną, dobroć chorą w grzechu,
I pochwalam tajń życia w pieśni i w milczeniu,
Pogodny mądrym smutkiem i wprawny w cierpieniu.

[1908]

Leopold Staff, *Wybór poezji*, Wrocław 1963.

Zadanie

Jak twórcy w swoich dziełach ukazują niespełnioną miłość? Odpowiedz, odwołując się do wiersza Kazimierza Przerwy-Tetmajera *Ona gdzieś jest* oraz wybranych tekstów kultury.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Ona gdzieś jest

Ona gdzieś jest.. ja wiem... wiem to i tesknię do niej...
Wiem, jaką twarz ma, wiem, jakim się różem płoni,
Wiem, jaki szafir ócz ciemnemi rzęsy kryje,
Jaka w nich tkliwość lśni i jaki żar z nich bije.

Wiem, jaka śpiewa w nich słodycz niewysłowiona,
Jaka w nich ślania się zaduma, drżą pragnienia,
Jaki wilgotny blask przez oczy te do łona
Ciągnie i jaka mgła lubieżna je zacienia.

Każdy jej uśmiech znam i każdy ruch, jej słowo
Każe w mem uchu brzmi muzyką sfer echową,
Każdą jej czuję myśl, znam kraje jej pamięci,
Wiem, czego żał jej, wiem, co trwoży ją, co nęci.

Co kocha, także wiem; znam serce jej i duszę
I kocham całą mych niezmiernych smutków tonią.
Bezdenią tesknot mych – kocham i czuć to muszę,
Że nigdy myślą mi nie sięgać nawet po nią...

Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Ona gdzieś jest*, [w:] tegoż, Poezye, Warszawa 1910.

Jakie są skutki mody językowej we współczesnym języku polskim? Odpowiedz na podstawie tekstu Ewy Kołodziejek *Festiwal radosnych zakupów*, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury.

Ewa Kołodziejek

Festiwal radosnych zakupów

Wyraz czy wyrażenie stają się modne wówczas, gdy są używane częściej niż zwykle, a ich użycie nie jest uzasadnione potrzebami komunikacyjnymi. Wyrazy modne wydają się użytkownikom języka lepsze, ładniejsze, oryginalniejsze, atrakcyjniejsze od innych, sygnalizują w ich mniemaniu przynależność do określonego środowiska lub do jakiejś pożądanej „grupy wtajemniczenia”. Modny wyraz, zrazu atrakcyjny, staje się jednak bardzo szybko językowym natrętem i zaczyna pojawiać się w połączeniach dla niego niewłaściwych, wypierając słowa kontekstowo i znaczeniowo ustabilizowane. [...] Rozszerzenie zakresu użycia modnego wyrazu powoduje, że jego sens staje się ogólnikowy, rozmyty, co w skrajnych wypadkach prowadzi do pustki semantycznej. Taki „los” spotkał słowo praktycznie, w *Słowniku współczesnego języka polskiego* definiowane jako 1. w sposób praktyczny, zgodnie z doświadczeniem, pragmatycznie, np. wykorzystywać coś praktycznie, oraz 2. mając na uwadze korzyści praktyczne, np. działać praktycznie. Tymczasem praktycznie jest dziś używany zamiast całkowicie, zupełnie, właściwie, w zasadzie, prawie, niemal: „Praktycznie znaleziono ciała wszystkich ofiar”. [...] Za Danutą Buttler można powtórzyć opinię, że moda leksykalna „złobi głębokie rysy w całej strukturze słownikowej języka. [...] Konsekwencją takiej sytuacji mogą być na przykład przesunięcia semantyczne w wyrazach uznanych dziś za atrakcyjne: dywagacje używane teraz w znaczeniu ‘refleksje, przemyślenia, rozważania’, podczas gdy utrwalone w normie wzorcowej znaczenie to ‘zbyt długie rozważania’, [...] czy delikwent, którego podstawowe znaczenie ‘człowiek sądzony za przestępstwo, winowiąca oczekujący kary’ zostało już zapomniane, a norma potoczną zaaprobowała modne żartobliwe: ‘ktoś, kto znalazł się w trudnej, kłopotliwej sytuacji, zwykle z własnej winy, i jest od kogoś zależny’. [...]

Dla użytkowników polszczyzny zawsze atrakcyjna jest leksyka zażerpięta z odmiany naukowej i terminologii. Problem, filozofia, edycja, asertywność, eksplikacja, ewaluacja, pakiet, kondycja to atrakcyjne słowa, które dodają powagi współczesnym tekstem, niekiedy kosztem sensu i poprawności: „Swoim abonentom XX oferuje dwa proste i czytelne pakiety cenowe” – przeczytałam w ofercie zachęcającej do kupna telefonu komórkowego. „Prosty pakiet”, „czytelny pakiet”, „pakiet cenowy” to zupełnie nowe połączenia składniowe, frazeologiczne i znaczeniowe, nieaprobowane w polszczyźnie kulturalnej. Jednak atrakcyjny pakiet coraz częściej wypiera zestaw, zbiór, jest także określeniem wielkości, np. pakiet ustaw, ale i pakiet zarzutów.

Na podstawie: Ewa Kołodziejek, *Festiwal radosnych zakupów – moda językowa na tle współczesnych zmian*,
www.ewakolodziejek.pl

 Kobieta – anioł czy źródło nieszczęścia? Rozważ problem, odwołując się do fragmentu *Dziadów* cz. IV Adama Mickiewicza oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

pytanie maturalne

Dziady cz. IV

PUSTELNIK

Tylem wytrwał, tyle wycierpiałem,
Chyba śmierciąbole się ukoją;
Jeślim płochym obraził zapałem,
Tę obrazę krwią okupię moją.

Za coś dla mnie tyle ulubiona?

Za com z twoim spotkał się wejrzeniem?
Jednym wybrał z tylu dziewcząt grona,
I ta cudzym przykuta pierścieniem! [...]

Najpiękniejsza, jak aniołek w raju,
Najpiękniejsza ze wszystkich dziewica,
Wzrok niebieski, jako słońce w maju,
Odstrzelone od modrych wód lica.
Pocałunek jej, ach, nektar boski! [...]

GUSTAW

Kobieto! puchu marny! ty wietrzna istoto!
Postaci twojej zazdroszczą anielii,
A duszę gorszą masz, gorszą niżeli!...
Przebóg! tak ciebie oślepiło złoto!
I honorów świecąca bańska, wewnątrz pusta!
Bodaj!... Niech, czego dotkniesz, przeleje się w złoto;
Gdzie tylko zwróciisz serce i usta,
Całuj, ściskaj zimne złoto!
Ja, gdybym równie był panem wyboru,
I najcudniejsza postać dziewicza,
Jakiej Bóg dotąd nie pokazał wzoru,
Piękniejsza niżli aniołów oblicza,
Niżli sny moje, niżli poetów zmyślenia,
Niżli ty nawet... oddam ją za ciebie,
Za słodycz twego jednego spojrzenia! [...]

A ty sercem oziębłym, obojętną twarzą,
Wyrzekłaś słowo mej zguby
I zapaliłaś niecne ogniska,
Którymi łańcuch wiążący nas pryska,
Które się wiecznym piekiem między nami żarzą,
Na moje wieczne męczarnie!
Zabiłaś mię, zwodniczo!

Adam Mickiewicz, *Dziady*, Warszawa 1998.

Zadanie
Jaką rolę mogą pełnić książki w życiu człowieka? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Jacka Yerki oraz wybranych utworów literackich.

Jacek Yerka

www.yerkaland.com

Egzamin maturalny

[REDACTED]

Kod do zadania
w wersji elektronicznej

[REDACTED]

Zadanie
W jaki sposób w tekstu kultury ukazane są sceny batalistyczne? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Stanisława Kaczor-Batowskiego *Atak husarii. Chocim* oraz wybranych utworów literackich.

Stanisław Kaczor-Batowski

Atak husarii. Chocim

www.pinakoteka.zascianek.pl

Egzamin maturalny

[REDACTED]

Kod do zadania
w wersji elektronicznej

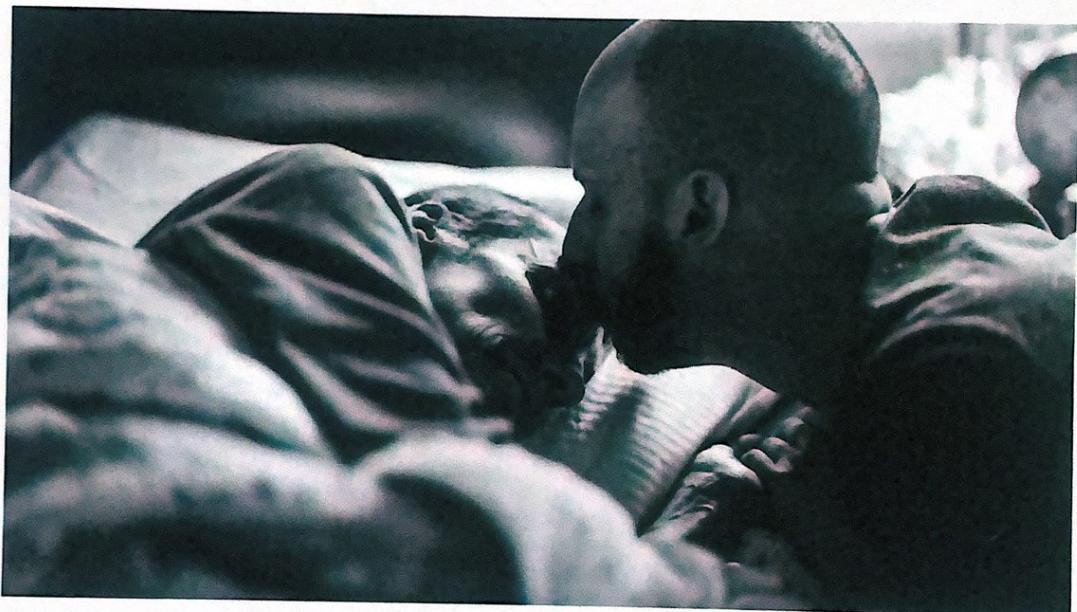
[REDACTED]

**Zadanie
27_1505**

W jaki sposób artyści ukazują relacje międzypokoleniowe? Odpowiedz, odwołując się do zdjęcia Nancy Borowick *Cancer Family*¹ oraz wybranych utworów literackich.

Nancy Borowick

Cancer Family

www.nancyborowick.com

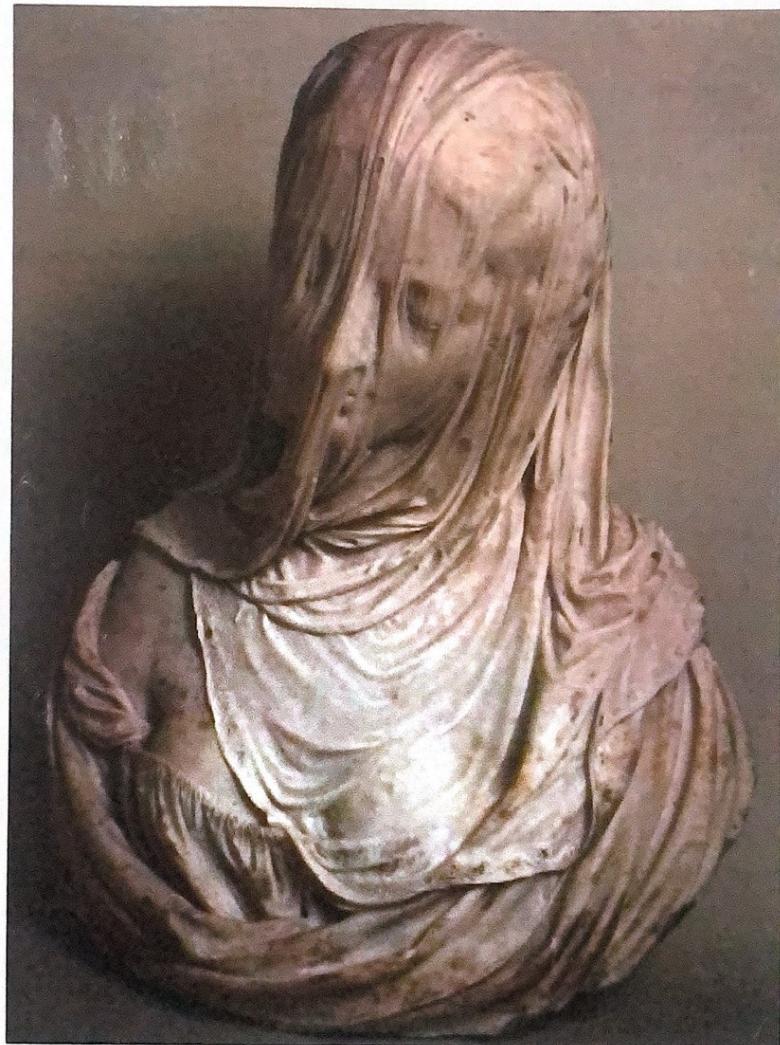
¹ Cancer Family (ang.) – rak w rodzinie.

Jak w tekstach kultury mogą być ukazywane emocje? Omów zagadnienie, odwołując się do rzeźby Antonia Corradiniego *Veiled Woman (Puritas)*¹ oraz wybranych utworów literackich.

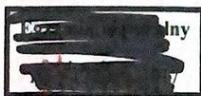
Antonio Corradini

Veiled Woman (Puritas)

www.pl.pinterest.com

¹ Veiled Woman (Puritas) – Kobieta w woalce (Czystość).

Jak twórcy w swoich dziełach osiągają komizm? Odpowiedz, odwołując się do fragmentu powieści Andrzeja Pilipiuka *Kroniki Jakuba Wędrowycza* oraz wybranych tekstów kultury.

Andrzej Pilipiuk

Kroniki Jakuba Wędrowycza

– Imię i nazwisko – rzucił pytanie kapitan Wilkowski.

Jakub siedział na krześle w pokoju przesłuchań komendy w Uhaniach i czuł się podle. Wspólnicy gdzieś zwiali. Byli klienci bezczelnie oskarżyli go o całą masę rozmaitych przestępstw. W dodatku policja dała mu mały łomot. [...]

– Imię i nazwisko – powtórzył kapitan.

Ponieważ Jakub nie był na tyle głupi, aby nosić przy sobie jakiekolwiek dokumenty, policja miała pewne problemy identyfikacyjne. Postanowił jeszcze bardziej im utrudnić życie.

– Jestem Jan Kowalski – zełgał.

– Czy wiecie, obywatelu, za co zostaliście aresztowani?

– Nie mam pojęcia.

Kapitan popatrzył mu w oczy. [...]

– Proszę zgadnąć.

Jakub zamysnął się. Które z rozlicznych przestępstw, jakie popełnił w swoim życiu, zasługiwało na tak surową karę?

– Kłusownictwo?

– Nie. Proszę zgadywać dalej.

– Przemyt?

– Przemyt, czego?

– Niczego nie przemycałem? Ja tylko sprawdzam możliwości.

– Za przemyt też. Zgadujesz dalej?

– Poddaję się.

– Jesteś aresztowany pod zarzutami: wyłudzeń majątkowych i rabunku z bronią w ręku. Jeśli jednak zgodzisz się współpracować z organami ścigania, postaramy się wpłynąć na sąd, aby nie orzekał najwyższego wymiaru kary, przewidzianego za te przestępstwa. Zamiast osiem lat, posiedzisz maksymalnie pięć...

W tej chwili wszedł drugi gliniarz. Niósł wydruk z komputera.

– Mamy tu akta tego Kowalskiego – powiedział. – Niezły ptaszek, trzydzieści wyroków...

Egzorcysta uświadomił sobie ze zdumieniem, że gdzieś w Polsce grasuje jakiś Jan Kowalski, który w dodatku narożrabiął więcej niż on. A to mu się nie spodobało.

– Poddaję się – powiedział ze znużeniem. – Jestem Jakub Wędrowycz. Chcę odpowiadać tylko za moje winy...

– Proszę sobie nie żartować! – huknął kapitan.

– Pragnę odpowiadać przed sądem za popełnione przez siebie przestępstwa, a nie chcę odpowiadać za czyny popełnione przez jakiegoś wymyślonego Kowalskiego! – wrzasnął rozpaczliwie Jakub.

Andrzej Pilipiuk, *Kroniki Jakuba Wędrowycza*, Lublin 2011.

Nauka Kobieta – anioł czy źródło nieszczęścia? Rozważ problem, odwołując się do fragmentu Dziadów cz. IV Adama Mickiewicza oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

Dziady cz. IV

pytanie metatypu

PUSTELNIK

Tylem wytrwał, tyle wycierpiałem,
Chyba śmiercią bole się ukoją;
Jeślim płochym obraził zapałem,
Tę obrazę krwią okupię moją.

Za coś dla mnie tyle ulubiona?
Za com z twoim spotkał się wejrzeniem?
Jednäm wybrał z tyłu dziewcząt grona,
I ta cudzym przykuta pierścieniem! [...]

Najpiękniejsza, jak aniołek w raju,
Najpiękniejsza ze wszystkich dziewica,
Wzrok niebieski, jako słońce w maju,
Odstrzelone od modrych wód lica.
Pocałunek jej, ach, nektar boski! [...]

GUSTAW

Kobieto! puchu marny! ty wietrzna istoto!
Postaci twojej zazdroszczą anielii,
A duszę gorszą masz, gorszą niżeli!...
Przebóg! tak ciebie oślepiło złoto!
I honorów świecąca bańka, wewnątrz pusta!
Bodaj!... Niech, czego dotkniesz, przeleje się w złoto;
Gdzie tylko zwróciś serce i usta,
Całuj, ściskaj zimne złoto!
Ja, gdybym równie był panem wyboru,
I najcudniejsza postać dziewica,
Jakiej Bóg dotąd nie pokazał wzoru,
Piękniejsza niżli aniołów oblicza,
Niżli sny moje, niżli poetów zmyślenia,
Niżli ty nawet... oddam ją za ciebie,
Za słodycz twego jednego spojrzenia! [...]

A ty sercem oziębłym, obojętną twarzą,
Wyrzekłaś słowo mej zguby
I zapaliłaś niecne ogniska,
Którymi łańcuch wiążący nas pryska,
Które się wiecznym piekiem między nami żarzą,
Na moje wieczne męczarnie!
Zabiłaś mię, zwodniczo!

Adam Mickiewicz, *Dziady*, Warszawa 1998.

Za pomocą jakich środków językowych i w jakim celu twórcy mogą ukazywać potęgę natury? Omów zagadnienie, odwołując się do utworu *Burza* Adama Mickiewicza, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury.

Adam Mickiewicz

Burza

Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei,
Głosy trwożnej gromady, pomp złowieszcze jęki,
Ostatnie liny majtkom wyrwały się z ręki,
Słońce krwawo zachodzi, z nim reszta nadziei.

Wicher z tryumfem zawył, a na mokre góry
Wznoszące się piętrami z morskiego odmętu
Wstąpił genijusz śmierci i szedł do okrętu,
Jak żołnierz szтурmujący w połamane mury.

Ci leżą na pół martwi, ów załamał dlonie,
Ten w objęcia przyjaciół żegnając się pada,
Ci modlą się przed śmiercią, aby śmierć odegnąć.

Jeden podróżny siedział w milczeniu na stronie
I pomyślił: szczęśliwy, kto siły postrada,
Albo modlić się umie, lub ma z kim się żegnać.

Adam Mickiewicz, *Wybór poezji*, Wrocław 1986.

(h)

5

w jaki sposób twórcy w swoich dziełach budują nastroj? Omów zagadnienie, odwołując się do fragmentu *Dziadów cz. II* Adama Mickiewicza oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

Dziady cz. II

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

GUŚLARZ

Zamknijcie drzwi od kaplicy
I stańcie dokoła truny;
Żadnej lampy, żadnej świecy,
W oknach zawieście całuny.
Niech księżyca jasność blada
Szczelinami tu nie wpada.
Tylko żwawo, tylko śmiało.

STARZEC

Jak kazałeś, tak się stało.

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

GUŚLARZ

Czysccowe duszeczki!
W jakiejkolwiek świata stronie:
Czyli która w smole plonie,
Czyli marznie na dnie rzeczki,
Czyli dla dotkliwszej kary
W surowym wszczepiona drewnie,
Gdy ją w piecu gryzą żary,
I piszczy, i płacze rzewnie;
Każda spieszcie do gromady!
Gromada niech się tu zbierze!
Oto obchodzimy Dziady!
Zstępujcie w święty przybytek;
Jest jałmuźna, są pacierze,
I jedzenie, i napitek.

CHÓR

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

6

Adam Mickiewicz, *Dziady*, Warszawa 1998.

6

Czym dla człowieka może być samotność? Omów zagadnienie, odwołując się do utworu Adama Mickiewicza *Do samotności* oraz wybranych tekstów kultury.

Adam Mickiewicz

Do samotności

Samotności! do ciebie biegnę jak do wody
Z codziennych życia upałów;
Z jakąż rozkoszą padam w jasne, czyste chłody
Twych niezgłębionych kryształów.

Nurzam się i wybijam w myślach nad myślami,
Igram z nimi jak z falami:
Aż ostygły, znużony, złożę moje zwłoki –
Choć na chwilę – w sen głęboki.

7

Tyś mój żywioł: ach, za coż te jasnych wód szyby
Studzą mi serce, zmysły zaciemniają mrokiem,
I za coż znowu muszę, na kształt ptaka-ryby,
Wyrywać się w powietrzu słońca szukać okien?

9

Jakie refleksje na temat upływu czasu wyrażają twórcy w swoich dziełach? Omów zagadnienie, odwołując się do wiersza Jarosława Iwaszkiewicza *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości* oraz wybranych tekstów kultury.

Jarosław Iwaszkiewicz

Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości

Wilgotne, zimne i grożące deszczem
Przepływają obłoki – jesienne łabędzie.
Przychodzę tutaj znowu, by zobaczyć jeszcze,
Czy mnie ten zmarły obraz bardzo wzruszać będzie.

Bez smutku i bez żalu oglądam strumienie,
Gdzieśmy niegdyś gromadnie roili się nadzy,
Ściernie runią porosłe, zagaje, kamienie,
Drzewa w górę wyśmigłe, ścieżki, drogi, miedze.

Dom chyli się do końca, dąb schnie od wierzchołka,
Ogród w las się zamienił, a woda w szuwary,
Gdzie dawniej staw szeroki, dziś wilgotna łąka,
Każdy kąt teraz cichszy, obcy, bardziej szary.

Woda płynąca rzeczki uniosła widoki
Dawniejsze, na swej szklistej powłoce odbite,
Nic nie zostało z tego – tylko te obłoki
Zawsze w stado pierzaste i pierzchliwe zbite.

Przeminęło. Zamknięte. Skończone. Na wieki!
Nie wstrzymuję tej wody. Odpływa, odchodzi,
Niechże bieży, gdzie giną wszystkie, wszystkie rzeki,
Stary świat się pochylił, inny dzień się rodzi.

I kiedy, obcy tutaj, przemierzam ugory,
Patrzę, jak las świerkowy śpi w zielonym futrze,
Niżeli dawną miłość, wyblakłe ubiory,
Wolę ten wiatr dzisiejszy i myśli o jutrze.

Jarosław Iwaszkiewicz, *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości*, [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, Warszawa 1989.

3

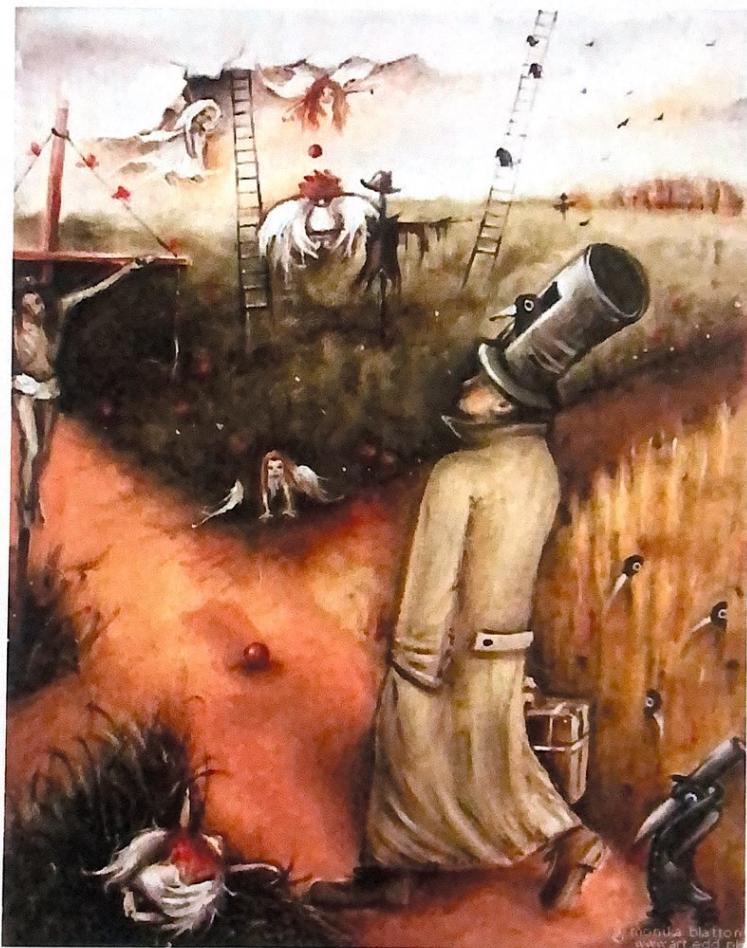
1

Jak twórcy przedstawiają człowieka w sytuacji wyboru? Rozważ problem, odwołując się do obrazu *Rozstaj dróg* Moniki Blatton oraz wybranych utworów literackich.

Monika Blatton

Rozstaj dróg

www.blatton.com

(AA)

10

- 18

Jaką rolę w komunikacji między ludźmi oraz w literaturze odgrywa jasność i prostota języka? Odpowiedz, odwołując się do fragmentu tekstu Jana Miodek *Gust w języku*, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury.

Jan Miodek

Gust w języku

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że język nie spełnia tylko komunikatywnej funkcji, choć jest ona najważniejsza; że ogromną rolę w procesie międzyludzkim porozumiewania się odgrywa szeroko pojęta ekspresja. [...] Ocenie ze stanowiska estetycznego podlega przede wszystkim język ekspresywny, poetycki, ale i język codzienny może się stawać jej przedmiotem.

Określenia ładny-brzydkie niewątpliwie skażone są piętnem subiektywności, ale zdaniem warszawskiego językoznawcy¹ istnieje estetyczne kryterium poprawności językowej. Zgodne z nim będą te konstrukcje, które odbieramy jak przezroczystą szybę, na której nie zatrzymuje się nasz wzrok.

[...] Przypomina on, że język często bywa nazywany zbiorem wygasłych metafor. Nie wszystkie one są jednak wygasłe w równym stopniu. Sztuka łączenia wyrazów ze sobą polega na umiejętności dozowania metaforyczności każdego z nich w kombinacjach z innymi wyrazami. Nagromadzenie przenośni – typu *szybko przemijający ząb czasu osuszył już niejedną łzę, toteż nadzieję, że i na tej ranie serca trawa nie pamięta wyrośnie i że ja piasek zapomnienia przysypie* – to karykatura. Bo też jasność i prostota [...] to największe estetyczne zalety stylu. Są one zarazem najważniejszymi warunkami jego społecznego oddziaływaniania.

Na podstawie: Jan Miodek, *Gust w języku*, „Polonistyka” 1999, nr 6.

¹ Chodzi o prof. Witolda Doroszewskiego, autora książki *Kryteria poprawności językowej*.

(2)

Jakie są sposoby wzbogacania słownictwa? Odpowiedz, odwołując się do fragmentu tekstu Elżbiety Sękowskiej *Neologizmy słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie*, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury.

Elżbieta Sękowska

Neologizmy słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie

Neologizmy słowotwórcze, stanowiące podkласę neologizmów leksykalnych, to wyrazy utworzone od jakiejś podstawy słowotwórczej (lub podstaw słowotwórczych) na gruncie języka polskiego.

W literaturze językoznawczej funkcjonuje rozróżnienie na neologizmy nominatywne (oznaczające nowe pojęcia) i neologizmy ekspresywne (wyrażające ocenę, wartościowanie, emocje). Neologizmy są w języku warstwą względną, związaną z daną epoką rozwoju języka; są nieustabilizowane językowo, brak ich w słownikach objaśniających. Z biegiem lat albo następuje ich stabilizacja, albo wychodzą z obiegu językowego. Nazwy żeńskie tworzy przede wszystkim sufiks -ka, np.: dealerka, blogerka, kreatorka, fanka, wizażystka. Genetycznie obcy, ale zadomowiony w polszczyźnie przyrostek -ista jest produktywny w derywowaniu¹ nazw osobowych wykonawców czynności: panelista, golfista, wizażysta, lobbysta. W najnowszej polszczyźnie charakterystyczne są też złożenia z członem obcym; tutaj można wymienić częstki: euro-, narko-, e-, cyber-, eko-, top-, -holik, -gate, -land. Dziś notuje się ponad 200 jednostek z częstką euro. Schemat ten jest wykorzystywany bardzo często w języku polityki i mediów, a możliwości tworzenia są widoczne w okazjonalizmach, np.: europolszczyzna, eurostrachy, eurokoryto. Z ostatnich lat mogę przytoczyć wyrazy eurosierota i eurosieroctwo; oznaczają one zjawisko społeczne związane z wyjazdami rodziców do pracy za granicę i pozostawienia dzieci w kraju pod opieką dziadków lub innych opiekunów, którzy nie zawsze okazują się wydolni wychowawczo.

Człon -holik jest dzisiaj produktywny w tworzeniu wyrazów oznaczających osoby uzależnione, np.: pracoholik, zakupoholik; powstają też struktury analogiczne o żartobliwym zabarwieniu.

Na podstawie: Elżbieta Sękowska, *Neologizmy słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie*, „Eslavistica Complutense”, nr 12/2012.

¹ Derywowanie – tworzenie.

NO

3

Czy zawsze skutecznie się komunikujemy? Przedstaw zagadnienie, odwołując się do fragmentów tekstu Ryszarda Tokarskiego *Światy za słowami*, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury.

Ryszard Tokarski

Światy za słowami

Kod językowy jest nie tylko jak na nasze potrzeby doskonały w sensie skuteczności komunikowania się z innymi ludźmi, ale również w swej urodzie piękny.

Taka fascynacja językiem pozornie kłoci się z osądem Noama Chomsky'ego: „Jeśli celem jest to, że nigdy nie dojdzie między ludźmi do nieporozumienia, to język nie jest dobrym projektem, bo możliwe są w nim na przykład niejednoznaczności. Jeśli zależy nam na tym, by to, co zwykle chcemy powiedzieć, było krótkie i proste, to tej cechy język zapewne nie ma. Wiele rzeczy, jakie chcemy powiedzieć, bardzo trudno niekiedy wyrazić, a czasem jest to niemożliwe. Często odkrywamy, że nie umiemy oddać prostych zamiarów lub odczuć, chcąc je komuś przekazać. Niejednokrotnie z powodu takich sytuacji w codziennym życiu nie dochodzi do interakcji między ludźmi. Język nie jest więc zaprojektowany optymalnie, gdy brać pod uwagę wiele względów funkcjonalnych”.

Niewątpliwie taka opinia wybitnego lingwisty, dokonywana z perspektywy funkcjonalności języka i ewentualnych zakłóceń w procesie komunikacji, pod wieloma względami jest zasadna. Niejednoznaczności, brak precyzji czy prostych możliwości celem nazwania tego, co jest zamiarem nadawcy, są faktami niepodważalnymi. Ale w tym tkwi również uroda języka. Mówiąc metaforecznie: „Język jest zasłoną, za którą skrywa się tajemnica. Uchylenie zasłony [...] może tę tajemnicę odsłonić, niemniej już kontemplacja samej zasłony pograża w trwożnej fascynacji...” Fascynacja dotyczy zatem docierania do treści kryjących się za ową zasłoną, jak również studiowania istoty i struktury samej zasłony – języka.

Na podstawie: Ryszard Tokarski, *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin 2014.

9

W jaki sposób i w jakim celu artyści przedstawiają góry? Odpowiedz, odwołując się do obrazu Aleksandra Mroczańskiego *Morskie Oko* oraz wybranych utworów literackich.

Aleksander Mroczański

Morskie Oko

[Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, 1924]

